

Umjesto zaključka želio bih prenijeti događaj kojega V. Guroian donosi u svom članku o genocidu nad Armencima. Vjerujem da i nama, u danima strahotnog nametnutog rata u našoj domovini, puno govori:

"Ova je gospođa rođena u Zeitunu, u jugoistočnoj Turskoj. Dok je bila mala, obitelj joj se preselila u Maraš, odakle su 1915. započele deportacije Armenaca. Otac joj je odveden u tursku vojsku i obitelj ga više nikad nije vidjela. Po svoj je prilici bio žrtva turske politike koja je Armence pozivala u vojsku da ih onda pogubi. Te godine ona i njena obitelj prošli su pješice Tursku sve do sirijske pustinje, što je ostalo duboko urezano u njenom sjećanju. Putem je ova djevojčica od sedam godina postala svjedokinjom smrti oko sedamdesetak svojih rođaka. Preživjela je samo ona i njezina majka. Na kraju našega susreta zapitah je kako može vjerovati u Boga nakon svoje kalvarije i tolikog gubitka. Na početku reče da nije ni svećenik ni teolog da bi o tom mogla govoriti. Upitah da li je razmišljala o tome. 'Da', odgovori mi. Ljudi njene generacije su se predali gorčini i zlopamćenju, čak i bijesu na Boga, optužujući ga: 'Zašto si nam ovo učinio?' Ona se ipak nije predala gorčini. Bilo je trenutaka sumnje, ali njezina sjećanja se vraćaju k djedu, čovjeku izuzetne vjere. Često je, za vrijeme strahotnih dana pješaćenja, umorna i bolnih nogu, kad se htjela zaustaviti, ali se nije usudila od straha pred bičevima vojnika, pitala djeda: 'Djede, kuda idemo?', a on je odgovarao: 'Idemo u Jeruzalem'. Počela je mrziti Jeruzalem, govoreći: 'Neću u Jeruzalem! Hoću kući!'. I reče mi: 'Djed bi onda zaplakao a ja nisam znala zašto. Tek sada razumijem'" (str. 106-107).

Ante Mateljan

PUT DO PROGLAŠENJA SVETIM

Fabjan VERAJA, *Le Cause di Canonizzazione dei Santi. Commento alla Legislazione e guida prattica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992, 190 str.

Posljednje djelo koje je objavio mons. Fabjan Veraja, podtajnik Kongregacije za proglašenje svetih,¹ plod je dugogodišnjeg iskustva. Naime, mons. Veraja proveo je u Kongregaciji za proglašenje svetih cijeli svoj radni vijek, služeći općoj Crkvi i radeći da bi se svetost, koja se očituje u njezinim članovima, a koja je bitno svojstvo i oznaka Crkve, bila i razglášena.

¹ Dr. Fabjan Veraja je do sada o ovoj temi objavio: *La Canonizzazione equipollente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione*, u: Appollinaris (Roma) XLVIII. (1975), str. 222-245; 475-500; XLIX. (1976), str. 182-200; *Il Motu Proprio*

Već podnaslov pokazuje da ova vrlo vrijedna knjiga komentira i objašnjava sadašnje crkveno zakonodavstvo, a zatim pruža i praktične upute kako se vodi sami postupak za proglašenje svetim.

Drugi vatikanski sabor kaže: "Svetost Crkve neprestano se očituje i mora se očitovati u plodovima koje Duh u vjernicima proizvodi, a izražava se u različitim oblicima kod pojedinaca koji u svom načinu života teže za savršenom ljubavi i druge pobuđuju na dobro" (LG 39). Kod svetosti se razlikuju tri stupnja: *obična*, kod onih koji žive u milosti i izbjegavaju teški grijeh; *izvanredna*, kod onih koji izbjegavaju svaki, pa i najmanji, grijeh i žive prema evanđeoskim savjetima; *herojska*, kod onih koji vrše bogoslovne, glavne i s njima povezane kreposti trajno, bez napora, spremno, lagano i radosno.

Proglašavanje ovih heroja svetosti u Crkvi je uvijek imalo posebnu važnost, jer se time daje Bogu slava a vjernicima uzori koje bi trebali slijediti. Proglasiti nekoga svetim može samo papa, ali njegovom konačnom sudu prethodi postupak kojim treba dokazati: je li netko stvarno živio svetost u herojskom obliku ili podnio muče-ništvo radi vjere.

Kroz stoljeća se razvijalo zakonodavstvo i praksa s obzirom na postupak dokazivanja stupnja herojske svetosti. Staro je zakonodavstvo objedinio papa Benedikt XIV. u *De Servorum Dei beatificatione et de Beatorum canonisatione* kojom su vođeni postupci u Kongregaciji obreda više od dva stoljeća. U ovom je stoljeću već Pijo X. započeo preuređivati dotično zakonodavstvo, a Pijo XI. je nastavio preuređenjem Kongregacije i uvođenjem povijesnog odsjeka, za koji potom Pijo XII. određuje način postupanja. Pavao VI. 1969. godine dijeli Kongregaciju obreda u Kongregaciju bogoštovlja i Kongregaciju za proglašenje svetih, dajući potonjoj posebne ovlasti i odredbe prema kojima bi trebalo voditi postupke koji prethode proglašenju blaženih i svetih.

Sve ove promjene nisu bile dovoljne, tvrdi mons. Veraja, pa se pristupilo reorganizaciji zakonodavstva na ovom području. Rad, vođen od različitih komisija, bio je dug i temeljit, a po njegovu završetku papa Ivan Pavao II. 25. siječnja 1983. proglašava novo zakonodavstvo za ovo područje u konstituciji *Divinus perfectionis Magister*. Kao i svakom zakonodavstvu, tako i ovom, poradi ispravnog i lakšeg prelaska na novo, potrebno je ispravno tumačenje. Za to je potrebno ne samo potpuno poznavanje teksta zakona nego i volje zakonodavca. I jedno i drugo bitno je da bi novi zakoni mogli zaživjeti i donijeti očekivane plodove.

"Sanctitas Clarior" e le cause "storiche" dei santi, u: Monitor Ecclesiasticus CIV. (1979), str. 315-337; *Alcune proposte per il rinnovamento delle cause dei santi*, u: Monitor Ecclesiasticus, CV. (1980), str. 305-322; *Commento alla nuova legislazione per le Cause dei Santi*, S. Congregazione per le Cause dei Santi, Roma 1983; *La Beatificazione. Storia, problemi, prospettive*, S. Congregazione per le Cause dei Santi, Roma 1983.

Djelo mons. Veraje sadrži izvrstan komentar konstitucije *Božanski učitelj savršenstva*. Kako sam auktor kaže u predgovoru, njegovo je djelo priručnik za razumijevanje samih zakona, ali daje i detaljne upute za primjenu propisa kako u fazi priprave samoga postupka u biskupiji gdje je sluga Božji umro, tako i u samoj Kongregaciji, u kojoj se procijenjuju prikupljeni dokazi s povjesnog, teološkog i pravnog gledišta.

Knjiga je napisana s velikom znanstvenom akribijom. Podijeljena je na predgovor, šest poglavlja i pet dodataka. Na kraju sadrži tekst konstitucije *Božanski učitelj savršenstva* u latinskom izvorniku i talijanskom prijevodu.

U prvom poglavlju prikazan je postanak i struktura novog zakonodavstva o postupcima za proglašenje svetih. Cilj je cijele obnove da što više uključi mjesne biskupe, kako bi oni na području svoje jurisdikcije, svojom redovitom vlašću, prikupili što više dokaza o herojskom stupnju svetosti ili mučeništvu kandidata za slavu oltara. Kriitička razina u proučavanju slučajeva podignuta je ne samo istraživanjem kroz tri faze (biskupijska, proučavanje na Kongregaciji i diskusija na sjednici teologa), nego i prikladnim sredstvima koje po novim zakonima ima Kongregacija.

U drugom poglavlju auktor je na poseban način obradio mjerodavnost i ulogu dijecezanskog biskupa u slučajevima kanonizacije, a u trećem potanko prikazao kako se vrši biskupijsko istraživanje o životu, herojskom stupnju kreposti, glasu svetosti ili mučeništvu, kao i o eventualnim čudesima koja se pripisuju sluzi Božjemu. Dijecezanski biskup, kojemu pripada prava, redovita i neposredna vlast upravljanja u svagdanjoj brizi za vjernike (usp. LG 27) koji su mu povjereni, treba prikupiti objavljene i neobjavljene pisane radove, ispitati svjedoke i dati svoj sud da li postoje razlozi da se postupak nastavi u Kongregaciji. Biskupi zato nisu samo puki skupljači dokaza, nego i oni koji prvi prosuđuju da li postoje dovoljni znakovi da se stvarno radi o osobi koja je živjela kreposti u herojskom stupnju ili podnijela mučeništvo, tvrdi auktor (str. 24).

Za razliku od drugih pisaca koji su nakon objavljivanja konstitucije o njoj pisali ili su komentirali uglavnom biskupijsko istraživanje, dr. Veraja u četvrtom poglavlju svoje knjige prikazuje kako se odvija druga faza, to jest istraživanje u Kongregaciji, i kako se priprema *positio* o životu, herojskim krepostima ili o mučeništvu, pod vodstvom *relatora* kojemu je povjeren slučaj. Ovako jasno prikazivanje cijeloga postupka plod je ne samo vrlo važne službe u Kongregaciji, koju je auktor obnašao, nego i velike povijesno-znanstvene stručnosti kojom se auktor uvijek odlikovao. Zato je ova knjiga, prema sudu E. Colagiovannia u *Monitor ecclesiasticus* (CXVII. (1992), str. 556-557), vrijedna pomoć članovima same Kongregacije da bi vidjeli kako se priprema i vodi biskupijski postupak i vrši analiza u Kongregaciji, te upoznali točnu ulogu *relatora* i vanjskih

suradnika, praksu i tehniku sastavljanja *positio*, zadaće savjetnika povjesničara i teologa u ispitivanju izvanrednih herojskih kreposti i zadaću stručnjaka u ispitivanju čudesa. Sve je to auktor temeljito obradio u petom poglavlju svojega djela.

Relator je službena osoba, odgovorna za potpunost i točnost *positio*, prema kojoj savjetnici teolozi trebaju izraziti svoj sud. Zato *positio* treba biti sastavljena prema strogo znanstvenoj metodi i potpuna da bi njeno ispitivanje bilo što brže na korist cijelog postupka.

U trećoj fazi teološku raspravu o slučaju vode najprije savjetnici, zatim kardinali i biskupi - članovi Kongregacije. Ove rasprave trebaju utvrditi da li je osoba, o kojoj se vodi postupak, vršila kreposti u herojskom stupnju, odnosno da li je podnijela mučeništvo.

Auktor naglašava da nije promijenjen pojam herojskog vršenja kreposti, pa teologija Benedikta XIV. vrijedi i danas. Kriteriji koje je on postavio da bi se utvrdila herojska razina kreposti ostaju na snazi, jasno uz poštivanje prakse Svete Stolice. U ovom dijelu knjige na poseban način treba istaknuti raspravu o moralnoj sigurnosti koja se traži pri utvrđivanju herojskog stupnja kreposti i pravog mučeništva radi vjere. Prema auktoru jedino jednodušni istovjetni sud stručnjaka daje moralnu sigurnost da se radi o čudu ili o herojskom stupnju kreposti. Nije dovoljna većina glasova da bi se imala moralna sigurnost (str. 72, 85 ss).

U posljednjem poglavlju auktor tumači što je to beatifikacija a što kanonizacija i koji su učinci jedne i druge.

Pet dodataka praktično potvrđuje ono što je prije rečeno. Prva dva dodatka govore o slučajevima u postupku i kako se utvrđuje herojski stupanj kreposti kod starih blaženika, a treći i četvrti donose liste pitanja koja se postavljaju svjedocima o životu, herojskom stupnju kreposti, glasu svetosti i o eventualnim čudesima. Peti dodatak donosi instrukciju o ekshumaciji i prepoznavanju smrtnih ostataka sluge Božjega.

Od str. 149. do 181. donešeni su novi zakoni o postupcima proglašavanja svetaca. Analitičko kazalo olakšava upotrebu ovog "priručnika" onima koji se bave istraživanjem ili vođenjem postupka za proglašenje svetim.

Na kraju treba naglasiti da ova knjiga pokazuje razboritost i veliku stručnost auktora, koji je cijeli svoj radni vijek posvetio istraživanju teoloških, pravnih i povjesnih vidova svetosti u Crkvi. Smatram da će stručnost i jasnoća ovog djela pomoći i svim onima koji su se posvetili istraživanju herojskog stupnja svetosti ili mučeništva hrvatskih slugu i službenica Božjih, počevši od Bokelja Gracije iz Mula i Marije Marović, pa preko s. Marije od Propetog Isusa Petković, Ivana Merza, Petra Barbarića i Ante Antića, sve do mučenika kardinala Alojzija Stepinca i tolikih drugih suvremenih heroja vjere, čije bi postupke tek trebalo pokrenuti.

Bilo bi doista lijepo da ova izvrsna i jedinstvena knjiga bude objavljena i na hrvatskom jeziku, kako bi bila dostupna biskupijskim uredima i svakome tko u novim prilikama želi dokazati kako su, na ovim prostorima, Hrvati živjeli i svjedočili evanđelje. Smatram da bi to bila i velika radost za mons. dr. Fabjana Veraju, koji je služeci općoj Crkvi u Kongregaciji za proglašenje svetih, živio i radio i za našu domovinsku Crkvu i hrvatski narod.

Josip Delić

UZ DVIJE KNJIGE ANTE KADIĆA

Ante Kadić, *Moji izgoni iz Jugoslavije i povratak u Hrvatsku*, Književni krug, Split 1992; Ante Kadić, *Valovi života*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993.

Gotovo do jučer ime Ante Kadića bilo mi je sasvim nepoznato. Kao i o nekim drugim imenima hrvatske književne dijaspore, znao sam tek nekoliko nesuvislih podataka, nedostatnih za uporabljivu književnu prosudbu. Tek godine 1990, prigodom obljetnice smrti Drage Ivaniševića, kad sam bio pozvan reći nekoliko riječi u spomen "velikog imena", upoznao sam gospodina Kadića. Tada sam, sjećam se, govorio o Draginim europskim književnim temeljima i poetskim iskustvima, koja su u osebujnom omjeru individualizirala njegov književni profil. Tim je povodom i gospodin Kadić mojoj sličici dometnuo nekoliko korisnih detalja učinivši jedan datum književne historije zanimljivim događajem, kojeg se u sveopćoj bolesti vremena ugodno prisjetiti.

Sve navedeno, zacijelo, ostalo bi tek kratka prisjećajna zgodica da mi ovih dana ruku nije dopla knjiga memoarskih sjećanja i autobiografsko-dnevničkih zapisa. Riječ je o knjizi koja objašnjava "Kadićev slučaj" (izgona iz Jugoslavije i povratak u Hrvatsku), a karakteristična je za vrijeme i slučajeve koji tek čekaju svoje osvjetljenje. Naime, kroz memoarsko-dnevničke refleksije slijedimo ispovijest čovjeka, karakterističnu i paradigmatičnu za brojne sudbine hrvatskih pisaca-intelektualaca, koji je svoje pravo iskušao na vlastitoj koži, našavši u tuđini ono što mu je u vlastitoj domovini bilo uskraćeno. Osobni slučaj, u tom smislu, podloga za okvir jednog (političkog i ideologijskog) vremena, koje je poznatom retorikom i političkim mehanizmima "obračunavalo" sa svime (i svakim) tko se nije uklapao u zadane norme društvene svrhe. Uvažavajući činjenice knjige, Kadić je nekoliko puta bio protjeran iz domovine i (bivše) Jugoslavije. Prvi put 1967, a kasnije i 1978. Iako nigdje ne nalazimo "razloge nepoželjnosti" i jasne inkriminacije, (jer ih službena politika, personificirana u ličnostima nedavne prošlosti, nije morala nikome podastirati), zaključujemo kako ih je nekoliko. Jednom je to njegov